

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

4
XI

VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED
BRATISLAVA 1963

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

STÚDIE

Ján Podolák, Rudolf Bednárík 60 ročný — — — — — — — — — —	485
Ján Michálek, Matica slovenská a náš národopis — — — — — — — — — —	489
Anna Kostková, Život baníkov v obydlíach zvaných krám v oblasti Gemera a dolného Spiša — — — — — — — — — —	499

MATERIALY—ARCHÍV

Ján Mišianik, Na okraj Kollárových Národných spievaniék — — — — — — — — — —	525
Ema Marková, Výroba béd — príspevok k technológii — — — — — — — — — —	535
Josef Hoffer, Čím a jak léčili jesuité před 200 lety na Starém Hrozenkově — — — — —	553

ROZHLEDY

Ján Podolák, Zpráva o výsledkoch štúdia ľudovej kultúry karpatskej oblasti za roky 1961—1962 — — — — — — — — — —	565
Jiří Horák, Slovenské lidové písně zbojnické — — — — — — — — — —	569
Spiro Kulišić, Niektoré zhody v kultúre Srbov a karpatských Slovanov — — — — —	574
Persida Tomić, Výskumy pastierstva v Hornej Resave (Východné Srbsko) — — — — —	579
Nikola Pantelić, Z výsledkov výskumu dediny a rodiny v oblasti Hornej Resavy (Východné Srbsko) — — — — — — — — — —	582
Adam Pranda, Päť rokov činnosti Slovenskej národopisnej spoločnosti (1958—1962)	585
Ján Podolák, K 50. výročiu smrti Andreja Halašu — — — — — — — — — —	596
Ján Kantár, Ján Čajak — 100. výročie narodenia — — — — — — — — — —	597
DROBNÉ ZPRAVY —	599

RECENZIE A REFERÁTY

Musaica — Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského roč. I (1961) a II (1962) (Ján Podolák) — — — — — — — — — —	601
A. Polonec — M. Thurzová, Pukanská keramika (A. Pranda) — — — — — — — — — —	602
B. Pořla, Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany) (A. Pranda) — — — — —	604
Horná Nitra, Vlastivedný sborník I. (J. Michálek) — — — — — — — — — —	606
S. G. Lazutin, Russkaja častuška. Voprosy proischoždenija i formirovanija žanra (S. Burlasová) — — — — — — — — — —	606
W. Jacobeit, Schafhaltung und Schäfer in Zentraleuropa bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts (J. Podolák) — — — — — — — — — —	609
A. Steensberg, Gamle danske bondergarde (J. Mjartan) — — — — — — — — — —	611
P. Máday, Szarvas Története (L. Bianchi) — — — — — — — — — —	612
Tri pozoruhodné práce z romistiky (E. Horváthová) — — — — — — — — — —	612
Problemy istorii i etnografii narodov Avstralii, Novoj Gvinei i Gavajskich ostrovov (E. Horváthová) — — — — — — — — — —	614
Il nuovo canzoniere italiano I, Milano 1962 (S. Burlasová) — — — — — — — — — —	615
Nové príspevky k poznání slovanského obydlí v Pomoraví (V. Frolec) — — — — — — — — — —	615
Narodna tvorčist ta etnografija (ročníky 1957—1959) (O. Zibynskyj) — — — — — — — — — —	617
Rudolf Zátko, Bibliografía Slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1959 — — — — —	622

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Ян Подолак, 60-летие Рудольфа Беднарника	485
Ян Михалеk, Сто лет Матицы Словенской	489
Анна Косткова, Жизнь шахтеров в жилищах называемых „крам“ в области Гемера и нижнего Спиша	499

МАТЕРИАЛЫ — АРХИВ

Ян Мишианиk, По поводу Колларовых национальных песен	525
Эма Маркова, Изделие бéd — статья к технологии	535
Йозеф Гоффер, Чем лечили пезуити в Грозенкове	553
ОБЗОРЫ	565
МЕЛКИЕ ЗАМЕТКИ	599
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	601
Рудольф Жатко. Библиография словацкой этнографии и фольклористики в 1959 году	622

K ŠEŠŤDESIATKE RUDOLFA BEDNÁRIKA

Popredný slovenský etnograf dr. Rudolf Bednárík, kandidát historických vied, docent národopisu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, dožíva sa 17. novembra t. r. šesťdesiatych narodenín. Naša kultúrna verejnosť pozná jubilanta ako dlhoročného pracovníka na poli národopisu. Pri tejto príležitosti si pokladáme za milú povinnosť aspoň stručne a prehľadne poukázať na jeho vedeckú a pedagogickú činnosť, ktorou sa zaslúžil o rozvoj národopisej vedy na Slovensku.

Na formovanie vlastivedných záujmov Rudolfa Bednáríka malo značný vplyv sociálne prostredie, z ktorého vyšiel. Už od detských rokov poznal tvrdé životné podmienky slovenského pracujúceho ľudu, ku ktorému si vždy zachoval úprimný vzťah človeka i vedeckého pracovníka. Po skončení strednej školy v Novom Meste nad Váhom odchádza na filozofickú fakultu do Bratislavy, kde sa zapisuje na štúdium dejepisu a zemepisu. Prednášky dobrého pedagóga prof. K. Chotka vzbudili v R. Bednáríkovi trvalý záujem o národopis, ktorý si zapísal ako tretí predmet. Treba povedať, že vysokoškolské štúdium dejepisu a zemepisu osožne dopĺňalo Bednáríkovu odbornú prípravu pre bádanie ľudovej kultúry. V rámci dejepisu to boli najmä prednášky zo slovenských dejín a v rámci zemepisu pomerne vysoká úroveň antropogeografie, ktorá svojim vtedajším zameraním tvorila jednu z najpríbuznejších disciplín etnografie. Takto už samotná vysokoškolská príprava usmerňovala orientáciu R. Bednáríka pre štúdium hmotnej a duchovnej kultúry slovenského ľudu.

R. Bednárík hneď po skončení svojho univerzitného štúdia správne pochopil, že prvoradou potrebou rozvoja národopisu na Slovensku je systematický terénny výskum. Až do začiatku Čotkových výskumov bolo naše územie po etnografickej stránke neprebádané. Štúrovská generácia sa zameriavala predovšetkým na zbieranie folklórnych prejavov slovenského ľudu a snaženie Kmeťových spolupracovníkov sa orientovalo predovšetkým na záchranný zber muzeálnych predmetov. Začiatky sústavnejšieho výskumu hmotnej a duchovnej kultúry slovenského ľudu môžeme spájať až s pôsobením prof. Chotka na Slovensku a najmä jeho žiakov, ktorí rozvíjali svoju bádateľskú činnosť predovšetkým v rámci Slovenského národného múzea a neskoršie aj v Národopisnom odbore Matice slovenskej. Pravda, vplyvom vtedajších nežičlivých okolností pre rozvoj vedy na Slovensku sa väčšina slovenských adeptov vedy po skončení štúdia venovala vlastivednému výskumu iba popri učiteľskej činnosti na stredných školách. Aj R. Bednárík nastúpil svoju učiteľskú dráhu na strednej škole najprv v Turč. Tepliciach a od r. 1934 v Martine, kde (s prestávkou v rokoch 1938—1941) účinkoval až do svojho odchodu na univerzitnú katedru r. 1951.

Ťažisko Bednáríkovej etnografickej práce v rokoch učiteľského pôsobenia na strednej škole spočívalo v terénnych výskumoch, cieľom ktorých bolo jednak zbieranie trojrozmerných predmetov pre múzeum, jednak vlastné štúdium javov ľudovej kultúry. Pri výbere lokalít uprednostňoval výskum horských oblastí, najmä horného Liptova, Kysúc, Gemera a horného Považia. Trojročné učiteľské pôsobenie v Trstenej mu umožnilo bližšie sa zoznámiť s kultúrou a spôsobom života ľudu na hornej Orave. Výsledkom usilovnej a systematickej výskumno-zberateľskej činnosti v tridsiatych rokoch bolo nielen získanie rozsiahlej zbierky muzeálnych predmetov a spolupráce pri ich inštalovaní v SNM r. 1938, ale aj napísanie niekoľkých monografických štúdií, príspevkov a článkov, uverejňovaných najmä v Časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti a v Českom lide. V prácach tohto obdobia prevládajú témy zo zvykoslovia (jarné a vianočné zvykoslovia, pohrebné zvyky, poverby o vodníkovi), z výtvarného prejavu, ľudového staviateľstva, zamestnania a z oblastí národopisnej muzeológie. Do týchto rokov spa-

dajú aj jeho prvé cesty do zahraničia, cieľom ktorých bolo jednak štúdium v múzeách (Budapešť, Záhreb, Sarajevo, Viedeň, Krakov), jednak výskumy ľudovej kultúry Slovákov v zahraničí (Maďarsko, Juhoslávia, Bulharsko). Hlavným výsledkom Bednáríkovej vedeckej práce v tridsiatych rokoch je rozsiahle dielo *Duchovná a hmotná kultúra slovenského ľudu*, ktoré dopísal r. 1941 a bolo vydané jednak v II. zväzku *Slovenskej vlastivedy* (1943), jednak v samostatných knižných publikáciách v slovenskom a nemeckom jazyku. Táto prvá väčšia slovenská etnografická práca prináša súhrn dovtedajších poznatkov o ľudovej kultúre Slovákov. Je pochopiteľné, že ako každá syntetická práca aj Bednáríkovo dielo má medzery vyplývajúce zo súčasného stavu vedy, no súčasne naznačujúce aj smery a potreby ďalšieho výskumu u nás.

V druhej etape svojho pôsobenia v Martine (roky 1941—1951) pokračuje R. Bednárík predovšetkým v terénnych výskumoch a v postupnom spracúvaní a uverejňovaní získaných poznatkov. Súčasne nadväzuje úzku spoluprácu s Národopisným odborom Matice slovenskej, v rámci ktorého organizuje prvý rozsiahlejší kolektívny etnografický výskum na našom území. Pre tento cieľ vypracoval výskumné dotazníky, ktoré prostredníctvom okresných školských inšpektorátov poslal stovkám dedinských učiteľov ako pokyny pre zberateľskú prácu v teréne. Po vydaní *Bednáríkovej Príručky pre národopisný výskum slovenského ľudu* (1942) vypísala MS aj súbeh na napísanie národopisnej monografie dediny. Takto sa bez väčších finančných nákladov zhromaždil rozsiahly fond národopisných materiálov, ktorých vedecká hodnota sa podnes dostatočne neprevertila a nevyužila pre potreby súčasného bádania. Časť údajov použil R. Bednárík v niektorých svojich prácach. Z tohto obdobia si zasluhujú pozornosť najmä monografie *Ľudové poľovníctvo na Slovensku* (1943), *Ľudový nábytok* (1949) a *Ľudové náhrobníky na Slovensku* (1949). V rokoch 1942—1944 sa podieľa aj na redigovaní matičného Národopisného sborníka.

Roku 1948 sa R. Bednárík habilitoval za docenta národopisu na filozofickej fakulte v Bratislave, v nasledujúcom roku začal na tomto učilišti aj prednášať a od r. 1951 prešiel trvale do služieb univerzity, kde pôsobí vo funkcii prvého slovenského docenta etnografie podnes. Za 14 rokov pedagogického účinkovania vychoval mnohých žiakov. Popri pedagogickej činnosti na univerzite v poslednom desaťročí nezaostáva ani v sústavnom uverejňovaní ďalších národopisných prác zameraných prevažne na problematiku ľudového výtvarného prejavu (*Pastierske rezbárske umenie* — 1956, *Maľované ohništia v oblasti Malých Karpát* — 1956, *Slovenské úle* — 1957), na niektoré odvetvia ľudového zamestnania (*Ľudová výroba vápna na Slovensku* — 1962) a na ľudové bývanie. V tlači má rozsiahlejšie dielo o ľudovej kultúre Slovákov v Juhoslávii a v súčasnosti pracuje na problematike ľudového staviteľstva.

Rozsahom publikačnej činnosti stojí R. Bednárík spomedzi žijúcich slovenských etnografov na prvom mieste. Štrnásť knižných publikácií, do štyridsať štúdií a príspevkov, niekoľko desiatok drobných článkov a recenzií predstavuje kvantum prác, ktorými autor zasiahol takmer do všetkých tematických oblastí hmotnej a duchovnej kultúry slovenského ľudu. Je pochopiteľné, že jeho vše-

stranná orientácia zatláčala niekedy hĺbku rozboru, že v niektorých prácach sú zjavné medzery, že problémy sa častejšie nastoľujú, než riešia. No klady Bednárkových vedeckých prác ďaleko prevažujú nad ich nedostatkami. V práci tohto reprezentanta našej etnografie treba osobitne vyzdvihnúť úspešnú snahu vidieť za každým skúmaným javom život ľudu, výber vedeckých problémov s osobitným zreteľom na otázky dosiaľ neprebádané a vytrvalosť, ktorá mu pomáhala posúvať dopredu riešenie problematiky. Uvedené vlastnosti prenášal aj na oblasť pedagogického pôsobenia, kde dokázal vzbudiť u svojich poslucháčov úprimný záujem o štúdium ľudovej kultúry.

Šesťdesiatka zastihla R. Bednárika pri usilovnej príprave monografie o ľudovom staviteľstve na Kysuciach a pri reálnych predsavzatiach vyplniť aj nasledujúce desaťročia ďalším prínosom k etnografickému preskúmaniu nášho ľudu. Slovenskí národopisci mu z úprimného srdca žičia dobré zdravie a všetky najlepšie podmienky k splneniu ďalších životných plánov.

Ján Podolák

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Словацкой Академии Наук
Год издания XI, 1963, № 4
Издается четыре раза в год
Издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы д-р Божена Филова и Вера Носаллова
Адрес редакции Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang XI, 1963, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure Dr. Božena Filová und Viera Nosáľová
Redaktion Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume XI, 1963, No 4.
Published quarterly by the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors Dr. Božena Filová and Viera Nosáľová
Editor Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
revue de l'Académie slovaque des sciences
Anné XI, 1963, No 4. Parait quatre fois par an
Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteurs: dr. Božena Filová et Viera Nosáľová
Rédaction Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS
Časopis Slovenskej akadémie vied
Ročník XI, 1963, číslo 4. Vychádza štyri razy do roka
Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka dr. Božena Filová

Výkonná redaktorka prom. hist. Viera Nosáľová

Redakčná rada: doc. dr. Rudolf Bednárík, dr. Soňa Burlasová, prom. hist. Emília Horváthová, dr. Soňa Kovačevičová, dr. Michal Markuš, doc. dr. Andrej Melicherčík, dr. Ján

Mjartan, dr. Ján Podolák

Redaktor časopisu Vincent Laca

Technický redaktor Ondrej Betko

Redakcia: Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 13,50, celoročné predplatné Kčs 54,—

Výmer PIO 2385/49-III/2 — V-06*31096

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma Poštový novinový úrad — ústredná administrácia PNS — Gottwaldovo námestie 48/VII, Bratislava. Možno tiež objednať na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje Poštový novinový úrad — vývoz tlače — Jindřišská ul. 14, Praha 1.

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1963